

Rátkai Árpád

Adathamisítók Lazar Markovics Zamenhof ellen

Születési adatok és írói nevek

Az eszperantó nemzetközi nyelv kezdeményezőjének neve és születési helye az adathamisítók gyakori célpontja papíron és a neten egyaránt. Hogyan állapítható meg minden kétséget kizáróan egy személy neve? Természetesen a hivatalos okiratok alapján. Ezt teszi nap mint nap a postás, az autókereskedő, a rendőr, az adóhivatalnok és még sokan mások is, akik éppen valakinek a nevét szeretnék megtudni. Régen élt, különösen a jelentős, történelmi személyek esetében pedig ugyanezt teszi a történész. A történettudomány eszközeivel pedig kezdettől fogva minden kétséget kizáróan megállapítható volt az, hogy az eszperantó nemzetközi nyelv kezdeményezőjének neve Lazar Markovics Zamenhof (Лазаръ Маркович Заменгофъ)¹, és minden egyéb név hamisítvány. LMZ-nek nem volt másik neve és soha nem is kezdeményezte nevének megváltoztatását.²

Miért használnak mégis sokféle hamis adatot nyelvészek, eszperantisták, szerkesztők papíron és neten egyaránt? Azért mert vagy ők maguk az adathamisítók, vagy ők az adathamisítók áldozatai. A hamisítók saját politikai, ideológiai és egyéb nézeteik szerint „kijavítják” az adatokat úgy, hogy azok legyenek összhangban az ő saját nacionalista, politikai, ideológiai, vallási és egyéb nézeteikkel. Az adathamisítók csalók, akiknek áldozatai nélkülözik azokat az alapvető irodalmi, történelmi és földrajzi ismereteket, amelyek birtokában a szélhámosokkal szemben védettek lehetünk. Például azt, hogy egy személy neve és írói neve között alapvető különbségek vannak.

Noha LMZ-nek csak egy neve, de ugyanakkor sok írói is neve volt.³ Az írói/szerzői nevekre viszont egészen más szabályok vonatkoznak. Ezeket a szerző maga találta ki, választja és azt semmilyen hatóság nem hitelesíti, nem dokumentálja. Ez a korlátlan szabadság mégis szigorú szabályokhoz kötött. Így például az írói nevet megjelenése után már senki, még ő maga és hatóság sem változtathatják meg. Hamisítás bármely írói név megváltoztatása. Hamisítás bármelyik írói név felcserélése egy másikkal többek között azért is, mert minden írói név egyszer s mindenkorra egy bizonyos alkotás(ok)hoz, művekhez és megjelenésük időpontjához kötődik.

¹ Eredeti dokumentumok másolatai és a fordításaik: Holzhaus, Adolf (1969): Doktoro kaj lingvo Esperanto. Helsinki: Fondumo Esperanto. p. 80-86, 145, 296-297. 476. - Holzhaus, Adolf (1973): Granda Galerio Zamenhofa. Helsinki: Fondumo Esperanto. 9, 11,23-14,28,48,49,77,308-312,485-484,72. - Holzhaus, Adolf (1978): Granda Galerio Zamenhofa. 2. Helsinki: Fondumo Esperanto. 19,57. - La Nova Epoko. Nr. 75. Dec. 1929: 60. = Holzhaus 1973: 8,12,68. Nr. 75. Dec. 1929: 62. = Holzhaus 1973: 10-11,71.

² A születési anyakönyvben még Lejzer szerepel, de utána a közigazgatási, iskolai, egyetemi, katonai és más dokumentumokban Lazar, ezért ezt használjuk. Etimológiai fejtegetéseknek itt nincs helye, mert csak a dokumentumok számítanak. - Oroszból eszperantóra hibás átírás a Lazarj. - Abban a valószínűtlen, de nem teljesen kizárható esetben, ha valaki cikket vagy monográfiát ír a csecsemő Zamenhofról, használhatja Lejzert, feltéve hogy pontosítja: LMZ-ről van szó.

³ Árpád Rátkai: Lazar Markoviĉ Zamenhof kaj la Zamenhof-falsaĵaro. = *Esperantologio*. 2009. Nr. 4. p. 61-92. = <http://www2.math.uu.se/esperanto/ees4.pdf>, <http://www.math.uu.se/esperanto/>; <http://www.vortaro.hu/LMZ%20hu.htm> (magyar nyelven); <http://www.esperanto.t-online.hu/page.php?16>

LMZ élete során mintegy 25 írói nevet használt. Ezek közül a legfontosabb⁴ a Dr. Esperanto (**Дрѣ Эсперанто**), mert 1887-ben ezen az írói néven tette közzé legjelentősebb művét oroszul, a nemzetközi nyelv tervezetét, amely még abban az évben lengyel, francia és német nyelven is megjelent. Szerzői névként gyakran a Dr. Esperanto írói névtől eltérő, vagyis hamis írói nevek jelennek meg a nyelvtervezet szerzőjeként. Ebben a szándékos, céltudatos hamisítások mellett ebben nagy szerepe van az axiómákat sem ismerő tudatlanságnak is. A hamis nevekhez gyakran hamis állítások kapcsolódnak, úgy mint a nyelv szerzője, feltalálója, alapítója, elindítója, írója, tulajdonosa stb. Az adathamisítók gyakori trükkje az, hogy egy hamis névhez rendelik a Dr. Esperanto írói nevet. Az áldozat gyakran nem veszi észre, hogy így már az egész állítás hamis, mert a Dr. Esperanto kizárólag LMZ írói neve.

Az írói nevek használatának is szigorú szabályai vannak. Minden írói név egységes egész, egyes elemei külön nem értelmezhetők. A látszat ellenére nincsenek bennük rövidítések sem, hiszen egy rövidítésnek látszó névelem külön nem, csak az írói név csak a maga teljességében értelmezhető, „oldható fel”. Az írói névben, sőt maga az írói név is lehet betű, számjegy, sőt írásjel is. Már egy írásjelnyi eltérés is más írói nevet jelent, például nem azonosak a L.-L. Zamenhof és a L. L. Zamenhof, amelyek egyébként különböző korszakokban is keletkeztek. Például a *Gamzefon*, a *L.-L. Zamenhof*, a *L. L. Zamenhof*, a *Lazar Ludwik Zamenhof*, a *Dr. L. L. Zamenhof*, a *D-ro Esperanto*, a *Dr. Esperanto*, a *Hanez* és még sok más írói név egymástól különböznek, és egymással nem cserélhetőek fel, de mind ugyanazt jelenti: Lazar Markovics Zamenhof.

A legtöbb kézikönyvben még valamelyik hamis név található. Elsőként egy ukrán⁵, másodikként egy magyar⁶ lexikonban jelent meg helyesen LMZ neve. Közben új faktoidok is felbukkannak köztük igazi „gyöngyszemek” is, például: „Lazaro Ludoviko Zamenhofot magyarul Lazar Markovics Zamenhofnak nevezték”⁷.

LMZ fiatalon kapott goj nevet is, azaz egy olyan nevet, amelyet a nem zsidó környezetben használt. Ez volt a Ludwig, eszperantóul Ludoviko, amelyet előszeretettel alkalmazott a magánéletben is. Ezzel azonban nem változott meg a neve és írói nevei közül is a Lazaro Ludoviko Zamenhof kizárólag azoknál a műveknél, dokumentumoknál alkalmazható amelyeknél ő maga ezt választotta és ezzel egyik írói nevévé tette. Halálát követően a ludovikisták már mindegyik újra kiadott írásához ezt a Ludoviko nevet hamisították, nem tisztelve LMZ szerzői jogait sem. Csak az az (egy vagy több) írói név valódi, amely(ek)et ő maga jegyzett, az összes többi hamis.

A Lazaro Ludoviko Zamenhof írói néven jegyzett mű valójában kevés, és ezek egyike nem is eszperantó, hanem angol nyelvű. Ezekben az esetekben a Lazaro Ludoviko Zamenhof a valódi szerzői név. Sok más eszperantó nyelvű írása esetében viszont ez hamis, mert azokat LMZ valamely más írói nevével jegyezte. Ilyen az 1887-ben több nyelven megjelent „Első Könyv” is, melynek szerzője Dr. Esperanto.

⁴ A hamis névmagyarázatokkal szemben hangsúlyozandó, hogy az írói nevek közt nem válogathatunk tetszés szerint, mert az Dr. Esperanto írói név fontosabb mint az összes többi írói neve együttvéve.

⁵ *Ukrainska Radjanska Enciklopedija*. 5., 1960.

⁶ *Cambridge enciklopédia*. Budapest, 1992.

⁷ Az eszperantó és az egyház – 150 éve született Ludoviko Zamenhof . = Magyar Kurír. Magyar katolikus hírportál. 2009-12-15. = <http://www.magyarkurir.hu/de/node/4720>

A születés helye

A személynevektől eltérő szabályok vonatkoznak a földrajzi nevekre. Ezen belül is különleges, örök, megváltoztathatatlan adat a születési hely. LMZ Oroszország grodnói kormányzóságában, Bjeloszto (Белосток⁸) városban született 1859-ben, és az oroszországi Varsóban (Варшава) hunyt el 1917-ben. Egy város hivatalos nevét mindig a főhatalom (az állam) dönti el és lajstromozza adóhivatalában, illetve később modern kor hivatalos helyiségnévtáraiban. Ami abban áll, az a város neve, amíg a hatalom meg nem változtatja azt. Nincs jelentősége annak, hogy a várost hogy nevezik litván, lengyel, magyar vagy tatár nyelven. Az sem számít, hogy egy bizonyos nyelven hányan és kik alkalmazzák azt a nevet. Az 1807-ben Poroszországtól Oroszországhoz csatolt város nevét ettől kezdve nem németül, gót, hanem oroszul, cirill betűkkel írták. Az orosz állam fennhatósága alatt álló területeken kizárólag az orosz helyiségnévtár adatai voltak érvényesek, e szerint működött a posta és a közigazgatás, így készültek a vasúti menetrendek, az anyakönyvek és így állt fel például a hadkiegészítést végző katonai igazgatás is. Érdektelen az, hogy erről mi a véleménye a németeknek, oroszoknak, zsidóknak, utókornak stb. Csak maga a tény számít.

Nem változott, de kissé bonyolultabb lett a helyzet 1915-ben, mert Oroszország nyugati területeit egy másik főhatalom, Németország csapatai szállták meg. Bjeloszto ekkor a Land Ober-Ost nevű, német katonai irányítás alatt álló közigazgatási egység része lett. Még bonyolultabb lett a város helyzete 1918-ban, amikor a nemzeti mozgalmak saját nemzeti nyelvéket hivatalos nyelvként, leendő államnyelvet kezdték használni és az általuk igényelt területeken a városneveket „nemzetiesítették”. 1918-ban Belarusz (Fehéroroszország) majd Litvánia is bejelentette igényét a városra, amelyet ténylegesen Litvániához csatoltak, sőt az Balstogé néven a Dél-Litvánia (Pietų Lietuva) nevű közigazgatási egység székhelye lett. Mivel Bjelosztoknál a különböző államok által igényelt területek jórészt átfedték egymást, itt a városoknak az orosz és a német neveken kívül hivatalosan is lett még litván, lengyel és belorusz neve is. A perdöntő szempont azonban az, hogy a nemzetközi jog szerint mindeközben Bjeloszto orosz város, Oroszország része maradt egészen az 1807-es tilsiti békétől az 1921-es rigai békéig.

A születési adat egy bizonyos időponthoz kötött és örök, így sem városnevek, sem országhatárok korábbi vagy későbbi változásai, sem államok, birodalmak alakulása vagy felbomlása nincsenek hatással. Ennek a fontos személyi adatnak a hamisítása nem eszperantista specialitás, hanem a Kelet-Európában különösen elterjedt politikai indíttatású manipuláció. Gyakran még az iskolákban is a hamis adatokat tanítják. Ilyen politikai indíttatású hamis adat például hogy az, hogy az 1443-ban született magyar Mátyás király születési helye a romániai Cluj-Napoca, holott valójában a magyarországi Kolozsvár (most: Cluj-Napoca ROM). Vagy hogy a filozófus Immanuel Kant születési helye Kalinyingrád a Szovjetunióban/Oroszországban, noha valójában a poroszországi Königsberg (most: Kalinyingrad RUS). Zamenhof születési helye sem a litvániai Balstogé és nem is a lengyelországi Białystok, hanem az oroszországi Bjeloszto/Белосток. Minden egyéb adat hamis, félrevezető, faktoid.

⁸ Valójában ez **Бѣлосток** volt, ám 1918-ban az orosz írásreform eltörölte a **ѣ** (jotj) betűt. A város nevének írásképe ekkor lett **Белосток**. A régi íráskép alkalmazása azonban nem kötelező orosz szövegben sem, és mindkető magyar átírása egyaránt Bjeloszto, eszperantóul Bjelostoko.

Ehhez kapcsolódó kiegészítő adat lehet a születési hely (ország) későbbi vagy korábbi nevének (neveinek) feltüntetése.⁹ Persze csak az eredeti, hiteles születési adat kiegészítéseként, kizárólag azzal együtt, és semmiképpen nem helyette. Alapkövetelmény a pontos adatközlés tehát az egyértelműsítő, pontos kiegészítő adat közlése is, esetünkben például az 1859-es Bjelosztok/**Белосток** RUS (most: Białystok POL). A születési hely korábbi vagy későbbi nevének feltüntetése az igazi születési hely helyett hamisítás, csalás, félrevezetés, azaz faktoid.¹⁰

Kezdetben csak LMZ születési adatait hamisították, később pedig a nemzetközi nyelvvel kapcsolatos ismereteket, adatokat is. Az elkövetők többnyire eszperantisták illetve gyakran lengyelek voltak, akik nem tévedésből, hanem szándékosan, tudatosan vezettek félre másokat. A kézikönyvek, a lexikonok, tudományos és népszerű kiadványok zömébe egyaránt faktoidok kerültek tények helyett. Először a nekik nem tetsző Markovics névelemet eltörölték és helyette a Ludoviko-t rendszeresítették, vagy a Ludwigot, Lejzert. Louist. Lajost, Luizt stb. Később jelent meg a Ludvig Ludvigovics, Lejzerovics stb., végül napjainkra a neten egyéb hamis adatok tömege is.¹¹

Adatok helyett faktoidok

1905 augusztusában rendezték meg az eszperantó első nemzetközi kongresszusát a franciaországi Boulogne-sur-Merben. Ennek szervezői a fokozódó politikai feszültségek miatt ügyeltek arra, hogy ott ne LMZ származásával foglalkozzanak. Az erős antiszemitizmus és ruszofóbia miatt mindenképpen el akarták kerülni azt, hogy az eszperantót kezdeményező orosz zsidóról cikkezzenek. Sikerült is a sajtót is tárgyilagosan tájékoztatni a nemzetközi nyelvről. Az egyik fő szervező, Louis Emil Javal a következőképpen tájékoztatta Zamenhofot: „Mi legigis al mi sep cent gazetartikolojn rilatajn al Esperanto, aperintajn ekde Bulonjo. U n u s o l a diris, ke Doktoro Zamenhof estas judo. Ni bezonis admirindan disciplinon por kaŝi al la publiko vian originon. Por tiu punkto akordiĝis ĉiuj amikoj de Esperanto, kaj ni devas plu kaŝi la aferon, tiel longe kiel la granda batalo ne estos gajnita.”¹²

A következő években azonban az eszperantista vezetők célja LMZ származásának „végleges” eltitkolása, a születési adatait tartalmazó dokumentumok elrejtése, eltüntetése és hamis, de rasszista-nacionalista szempontból tetszetősebb adatok elterjesztése lett. Elsőként LMZ apai nevét, a Markovicst „javították ki” Ludovikora, majd mások Ludwigrá, Lejzerre stb. A szorgalmas ludovikisták ezután egyre több adatot hamisítottak. Faktoidok jelentek meg a különböző nyelvű kiadványokban, szakkönyvekben, kézikönyvekben, lexikonokban, sajtóban és a könyvtári katalógusokban.

⁹ 1915 és 1921 között, majd 1939 és 1946 között használtak más városnevet, de témánk szempontjából ezt felesleges tovább részletezni. Ha valaki mégis szükségesnek tartja, akkor a pontos adatokat kell közölnie.

¹⁰ A faktoid szándékos pontatlanság, ferdítés, „csúsztatás”, csalás, hamisítás, hazugság, fikció, légből kapott állítás.

¹¹ Árpád Rátkai: Lazar Markoviĉ Zamenhof kaj la Zamenhof-falsaĵaro. = *Esperantologio*. 2009. Nr. 4. p. 61-92. = <http://www.math.uu.se/esperanto/> – Magyar változat: <http://www.vortaro.hu/LMZ%20hu.htm> = <http://www.eszperanto.t-online.hu/page.php?16> <http://www2.math.uu.se/esperanto/ees4.pdf>

¹² Franclingva letero de Émile Javal al Zamenhof, 15-10-1905. = *Postrikolto de Ludovikaĵhoj*, Kioto: Eldonejo Ludovikito 1985. (Plena Verkaro Zamenhof. 10.). p. 197-198. – *Leteroj de L.-L. Zamenhof. Prezento kaj komento de Gaston Waringhien*. I. 1901-1906. Paris: SAT, 1948. p. 210.

Az adathamisítók egymással sem egyeztették egyre szerteágazóbb tevékenységüket, hiszen különböző céljaik voltak. Egyre több, ám egymásnak is ellentmondó faktoid jelent meg Zamenhof nevééről, írói neveiről, születési helyéről, etnikai identitásáról, majd a nemzetközi nyelvről is. Kiemelkedő sikerük volt faktoidok elfogadtatása olyan intézményekkel, amelyeket általában hiteles információforrásoknak tartottak például a washingtoni kongresszusi és a vatikáni könyvtárral. A dilettáns hamisítások évtizedeken át folytatódtak és az LMZ-ről megjelenő adatok zöme ma is félrevezetési céllal publikált, forrásmegjelölés nélküli hamis adatokat tartalmaz. Az adat hamisítások dilettantizmusa miatt a kételkedők száma is gyarapodott, noha kezdetben még nem voltak bizonyítékaik.

Kezdetben a ludovikisták célja volt valamiféle mítoszteremtés is. Zakrzewski mozgalomtörténetében 1913-ban azt írta, hogy, Lazaro Ludoviko született 1859-ben¹³. Ennek az volt az „értelme”, hogy fel se merüljön a névváltoztatás gyanúja, tehát annak a kérdésnek, hogy mi volt a neve korábban, nincs is értelme, hiszen ő eleve eszperantó névvel született... A következő évtizedekben szó szerint átvették ezt a mondatot LMZ életrajzírói és az mozgalomtörténészek, noha többen kezdettől fogva kételkedtek a ludovikista állításokban.

Bonyolultabb lett a helyzet akkor, amikor lengyelek előálltak saját hamisításukkal, és elhagyván a Lazaro Ludovikot lengyel nemzetiségű Ludwik Zamenhofot „építettek”. Sokan úgy vélték, hogy a „lengyel zsidó” nem annyira pejoratív, mint az „orosz zsidó”. Nem volt szükség többé okiratokra, hiszen azok csak „ellenséges”, orosz okiratok lehettek. Később a „ludwikhitűek” is elkezdtek egyik hamis név másik hamis névre cserélését. Így még a franciaországi Montbelliard emléktábláját is „kijavították” 2005-ben. Megjelent a zsidó vallási szempontból kizárólagosan autentikus irányzat is, amely szerint Lejzer Zamenhof nem lehet sem lengyel, sem orosz, hiszen zsidó anyja volt. tehát vitathatatlanul zsidó, más adatra tehát nincs is szükség. Csakhogy az eszperantó mozgalom lényege a nemzetköziség, amely a zsidó vagy lengyel hagyományokhoz éppen úgy nem igazodik, mint például a szingaléz hagyományokhoz. Nincs megkülönböztetett nyelv vagy megkülönböztetett etnikum.

A ludovikizmus védhetetlen

Bár az eszperantó üldözése Németországban csak Hitler hatalomra jutása után bontakozott ki, Adolf Hitler hírhedt könyvében már 1925-ban leszögezte, hogy eszperantó a zsidók eszköze annak érdekében, hogy ők uralkodjanak a népeken (Mein Kampf, 1925). Egyes eszperantistáknak illúziói ezzel szertefoszlottak. Infantilis elképzelésnek bizonyult az, hogy LMZ személyi adatainak, nevének és származásának meghamisításával a nemzetközi nyelv ellenzőinek figyelmét egy el lehet terelni zsidó kapcsolatról. A ludovikizmusra azonban Nyekraszov mérte a döntő csapást, 1929-ben.

A moszkvai Nyikolaj Vlagyimirovics Nyekraszov (1900-1938) eszperantista író és újságíró kezdte el a hiteles dokumentumok összegyűjtését és a legfontosabbakat publikálta is.¹⁴ Munkáját azonban nem folytathatta, mert ő maga hiába volt moszkvai, a szovjet levéltárban többé ő sem kutatható. A harmincas években mindenki gyanús lett, aki külföldiekkel kapcsolatot tartott, tehát az eszperantisták is. Tömeges letartóztatások voltak. Hamis vádak alapján sok „gyanús” értelmiségit kivégeztek, köztük 1938. október 4-én Nyekraszovot is.

¹³ Adam Zakrzewski: Historio de Esperanto. 1887-1912. Varsovio, 1913. P. 3-4.

¹⁴ La Nova Epoko. 1929. dec.

A sok eszperantista áldozaton kívül tényfeltáró, történelmi kutatások is a sztálini terror áldozatai lettek, a ludovikizmus pedig a sztálinizmus csendes haszonélvezője. Továbbra is ludovikisták uralták az eszperantó kultúrát. Nyekrszov után újabb dokumentumokat csak Adolf Holzhaus publikált a hatvanas-hetvenes években, célirányos kutatás azonban mindeddig nem kezdődött.

A ludovikisták ezután LMZ személyi adatai meghamisításának más módjaival próbálkoztak. Például nem az okiratok összességét¹⁵ vették alapul, hanem kizárólag a születési anyakönyvi adatokat, de az iskolai és későbbi iratokat már nem. Ezt persze megtehetné az, aki kizárólag a csecsemő Zamenhofról ír, de még ez esetben pontosítani kell azt hogy kiről van szó. Arról nem is szólva, hogy a születési anyakönyvben sincs szó Ludovikoról. Ivo Lapenna újabb manipulációval mégis érte el azt, hogy ne Markovics, hanem Ludoviko kerüljön be az UNESCO nyilvántartásába. A sok olvasni érdemes szerző közül évtizedeken át a ludovikista N. Z. Maimon is tett tiszteletre méltó erőfeszítéseket a Ludoviko-kultusz „életben tartására”. Könyvben is összegezte a tanulmányokban megjelent sok hasznos ismeretet között LMZ családjáról (úgy, hogy ezt az „orosz” nevet azért soha nem írta le!), az európai zsidóság helyzetéről, a zsidó szokásokról, a cionizmus történetéről és az oroszországi állapotokról.¹⁶ Egyet sem sikerült azonban cáfolnia az LMZ-ről okiratokban rögzített adatokat.

Szakkönyvek is csak lassanként és csupán a kilencvenes években kezdték kijavítani a sokféle hamis adatot. A Zamenhof-emléktáblák világszerte harminc féle hamis névvel hívják fel a kívülálló figyelmét az eszperantó mozgalomban uralkodó állapotokra. LMZ neve csupán egy emléktáblán van feltüntetve, ott is hibásan.¹⁷ A ludovikisták viszont mindmáig még abban sem tudtak megegyezni, hogy melyik hamis név kerüljön LMZ síremlékére.

A bírálatok miatt egyre inkább a korábbi hamisítások védelme, igazolása foglalkoztatta a ludovikistákat. Gaston Waringhien néha a hamis nevek dzsungelében próbált rendet teremteni úgy hogy megőrizze azokat, akár újabb hamisítások árán is. Így sem sikerült neki. Közben azonban a levelezés-kötetből eltűntette LMZ levelezésének aláírásait: „mi forigis la ĝentilan formulon per kiu finiĝas ĉiuj leteroj. Via L. L. ZAMENHOF”.¹⁸ A második kötetben ugyanezt írta, azzal a különbséggel, hogy ott „L.-L. ZAMENHOF” szerepel.¹⁹ Nem jól „tűntette el” őket, mert mégis ott maradt néhány LMZ-aláírás, de az nem derül ki hogy valójában melyik levélből mit távolított el. Az eredeti leveleket viszont tényleg eltűntette.

Csak teljes szövegek másolatai és fényképei hitelesek. A fáradhatatlan dokumentum-gyűjtő Adolf Holzhaus (1892-1982) tizenegy dokumentum jól kinagyított másolatát közölte a forrás

¹⁵ Ezek felsorolása ebben: Árpád Rátkai: Lazar Markoviĉ Zamenhof kaj la Zamenhof-falsajaro. = *Esperantologio*. 2009. Nr. 4. p. 61-92. = <http://www2.math.uu.se/esperanto/ees4.pdf>, <http://www.math.uu.se/esperanto/> ; <http://www.vortaro.hu/LMZ%20hu.htm> (magyar nyelven); <http://www.esperanto.t-online.hu/page.php?16>

¹⁶ N. Z. Maimon: *La kaŝita vivo de Zamenhof*. Tokio: Japana Esperano-Instituto, 1978.

¹⁷ Magyarországon először 2010-ben Pécssett került fel először emléktáblára, ám ennek szövege szövege: Lazar Markovics Zamenhof (Lazaro Ludoviko Zamenhof). Csakhogy LMZ nevéhez semmiféle zárójeles toldalék nem tartozik, tehát a zárójeles rész hamis. Ha neve után a legfontosabb írói nevét is feltüntetnék volna, akkor ott Dr. Esperanto lenne és nem is kellene zárójel, ahogyan például Poquelin –Molière síremlékén sincs. Továbbra is rejtély persze, hogy ha a ludovikisták hamisítják is LMZ nevét, mi kivetni valót látnak a Dr. Esperanto írói névben?

¹⁸ *Leteroj de L.-L. Zamenhof. Prezento k komento de G. Waringhien*. Paris: S.A.T., 1948. vol. 1. 1901-1906.p. XII.

¹⁹ *Leteroj de L.-L. Zamenhof. Prezento k komento de G. Waringhien*. Paris: S.A.T., 1948. vol. 2. 1907-1914. p. [VII].

adataival együtt. Az így közölt, jól kinagyított szövegek mindegyikében jól olvasható: **Л. М. Замэнгофу**.²⁰ Holzhaus nem próbálta eltüntetni vagy manipulálni az adatokat és mindent dokumentált. Tiuspecan seriozan eldonagadon daŭrigis la japana Ito Kanzi (1918-2005).

Az eszperantó mozgalom egyelőre nem különb a latin vagy cirill betűt használó különféle nacionalista mozgalmaknál. Horvátországban például még 2013-ban is távolítottak el cirill betűs utcanév táblákat. Korábban pedig bolgár nacionalisták régi temetőekben az ősi török írást lekaparva „javították ki” cirill betűsre a török sírköveket...⁶ Vajon felmerülhet-e eredeti alakjában, tehát cirill betűkkel is feltüntetni LMZ nevét síremlékén is, természetesen a latin betűs átírással együtt? Ehhez persze el kell ismerni azt, hogy nem lengyel zsidó, hanem orosz zsidó volt és Oroszországban született, tehát meg kellene tagadni az immár paradigmaként kezelt, nacionalista indíttatású adathamisításokat. A bolgár-török, a horvát-szerb, a lengyel-orosz és más történelmi traumák okozta tudati torzulások egyaránt összeegyeztethetetlenek az eszperantó mozgalommal és a civilizációval. LMZ esetében azonban a cirill betűk kérdése mégis csak egy mellékes probléma.

LMZ síremléke a világon egyedülálló azért, mert egyik hamis nevet másik hamis névre cserélték már kétszer is, de még a jelenlegi, harmadik síremlékén sincs feltüntetve sem LMZ neve, sem a legfontosabb és legismertebb írói neve, a Dr. Esperanto.

Egy ilyen anomália már nem csak az eszperantó mozgalom belügye, és még kevésbé azoké, akik adatok helyett zavaros nézeteket képviselve védik a különböző hamis adatokat. Ők még számos intézményt, szervezetet, folyóiratot befolyásolnak. Zamenhof varsói síremléke így csupán egy ludovikista furcsaság, sokkal inkább az adathamisítók hálójában vergődő eszperantó mozgalom jelképe, semmint a nemzetközi nyelv kezdeményezőjéhez méltó emlékhely. Jól képzett, művelt idegenvezetők tudják, hogy az eszperantó mozgalomban még LMZ személyi adatait is hamisítják, ezért magyarázkodás helyett a síremléket inkább elkerülik.

²⁰ Adolf Holzhaus: Granda Galerio Zamenhofa. Helsinkí: Fondumo Esperanto, 1973. p. 308-311. – Klarigoj pri tiuj fotokopioj en la Enkonduko, p. 28-29.